

TÜRKİYAT HABERLERİ

Türkiye'de:

Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi.— Türk Dil Kurumu, son olarak, bu ad altında büyük bir eser çıkardı (İstanbul, I, 1939; II, 1940 [1941]; III, 1942 [1947]; IV, 1951. 1709 s.) Türk diyalektolojisi sahasında derin bir boşluğu dolduran bu eser, Anadolu ağızlarına ait yeni ve kıymetli tanıklarla doludur. Muhtelif toplayıcılar tarafından toplanmış olan bu tanıklar arasında, aile hayatına ve ev idarésine ait birçok kelimelerden başka, halk âdetlerine, halk sanat ve edebiyatına, doğum ve ölüm hâdiselerine, çocuk oyunlarına, içtimai hayat ve münasebetlere, mânevi kültür meselelerine, zanaat ve meslek işlerine, ziraat âletlerine, avcılık ve balıkçılığa, ticaret muamelelerine ve umumi hayata ait yeni bilgi ve kelimeler vardır. Etnoğrafya, folklor, dil tarihi ve bilhassa diyalektoloji için bu kadar zengin ve kıymetli tanıkları kucaklıyan bu eser, dil araştırmacılarına ve bilhassa diyalektoloji meseleleriyle uğraşmak isteyenlere birçok yeni mevzular veriyor. Türk Dil Kurumu'nu bu çalışmalarından dolayı tebrik ederiz.

Yine Türk Dil Kurumu, Anadolu diyalektolojisi hakkında iki mühim eser daha neşretti. İlk eser, Urfalı Kemal Edip'in *Urfa Ağzı* adlı kitabıdır (İstanbul, 1945. 147 s.). Bu eserde Kemal Edip, Urfa ağzının ses ve gramer hususiyetleri hakkında dikkate lâyık bilgi veriyor. Eserin sonuna ufak bir sözlük de ilâve edilmiştir. — İkinci kitap, Gaziantep ağzı hakkında birçok araştırmalar yapmış olan Ömer Asım

Aksoy'un *Gaziantep Ağzı* adlı büyük eseridir (İstanbul, I, 1945. XVI + 416 s.; II, 417 s.; III, 1946. 826 s.). Gaziantep ağzı hakkında yeni ve sağlam tanıkları ihtiva eden bu eser, Anadolu diyalektolojisi üzerinde çalışmak isteyenler için, zengin bir kaynaktır.

Yusuf ve Zeliha. — Şu son yıllarda yapılan araştırmalar sayesinde XIII. asır Anadolu şairlerinden Şeyyat Hamza'nın yeni birtakım manzumeleri bulunmuştu. Yeni ortaya çıkan bu manzumelerden sonra, Şeyyat Hamza'nın *Yusuf ve Zeliha* adlı manzumesi de ele geçmiştir. 103 sahifeden ibaret olan bu eserin facsimilesi, Dehri Dilçin'in bir 'önsöz' ü ile birlikte Türk Dil Kurumu tarafından neşredilmiştir (Şeyyat Hamza, *Yusuf ve Zeliha*. İstanbul, 1946. 144 + XXIV + 103 s.). Bu eser sayesinde, XIII. asır edebiyatımızın bu mühim siması iyiden iyiye anlaşılabilir, denilebilir. Türk Dil Kurumu'nun dil ve edebiyat tarihimizi aydınlatacak bu gibi eski ve mühim yadigarları bulup neşretmesi, çok büyük bir hizmettir.

Neşri tarihi. — Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen Neşri tarihinin ilk cildini *Kitâb-ı Cihan-nümâ* adı altında neşrettiler (Ankara, 1949. XVI + 419 s.). Osmanlı tarihine ait bu gibi eski kaynakların ilmi bir şekilde neşri, millî tarih araştırmaları bakımından çok faydalı bir şeydir. Bu mühim eserin ikinci cildinin de bir an önce basılmasını temenni ederiz.

Almanya'da:

Özbek grameri. — Uygur yazmaları üzerinde muhtelif araştırmalar yapmış

olan A. von Gabain, bundan on yıl önce *Alltürkische Grammatik* (Leipzig, 1941) adlı bir kitap çıkarmıştı. Meşhur kitapçı Otto Harrassowitz şimdi bu eserin ikinci baskısını neşretmiştir (Leipzig, 1945). Bu eserden sonra, A. von Gabain *Özbek grameri* (*Özbekische Grammatik*. Leipzig—Wien, 1945. XVI+278 s.) adlı yeni bir eser daha çıkardı. Bu eser hakkındaki düşüncelerimizi başka bir fırsatta söylemek ümidindeyiz.

Alt-türkisches Schrifttum. — Özbek gramerinden sonra A. von Gabain Berlin İlimler Akademisinin Sitzungsberichte'lerinde *Alt-türkisches Schrifttum* (Sitzungsberichte der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Philosophisch-historische Klasse. Jahrgang 1948. 24 s.) adlı bir araştırma daha neşretti. Bu küçük yazı, isminden de anlaşılacağı gibi, doğrudan doğruya eski Türk dilleri ile alakalıdır.

Amerika'da :

Karakalpak grameri. — Türk dillerine ait muhtelif araştırmalar yapmış olan Karl H. Menges, son olarak, bu ad altında mühim bir eser neşretti (*Qaraqalpaq Grammar. I. Phonology*. New York, 1947. XVIII + 110 s.). Menges gibi ciddi ve çalışkan bir araştırmacının kaleminden çıkan ve sağlam tanımları içeren bu eseri memnuniyetle karşılamak icabeder. Hakikaten, türkoloji sahasında böyle bir esere büyük bir ihtiyaç vardı. Başka bir fırsatta bu eser hakkında daha bol bilgi vermek ümidiyle, şimdilik sadece adını bildirmekle iktifa ediyoruz.

Avusturya'da :

Andican ağızı. — St. Wurm adlı bir araştırmacı, Avusturya İlimler Akademisinin Sitzungsberichte'lerinde Andican ağızı hakkında mühim bir araştırma neşretti (*Der özbekische Dialekt von Andischan*. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-histori-

sche Klasse Sitzungsberichte 224. Band). Özbek diyalektolojisi sahasında birçok ağızların işlenmeğe muhtaç olduğunu biliyoruz. Bu bakımdan, büyük bir boşluğu dolduran bu araştırmayı derin bir memnuniyetle karşılamak icabeder.

Balkantürkische Studien. — Viyana Üniversitesi türkoloji profesörü Herbert W. Duda, *Üsküb im 17. Jahrhundert, Moschee und Medrese des Şerif Halil Pascha in Schumen, Schafsteuer und Schaflieferungen Bulgariens zur osmanischen Zeit* adlı yazılarını yukarıki ad altında neşretmiştir (Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Sitzungsberichte, 226. Band). Şimdiye kadar yapmış olduğu birçok kıymetli araştırmalarla tanınmış olan Duda'nın bu yeni eseri, Balkan tarihi ile alakadar olan Türk okuyucuları tarafından memnuniyetle karşılanacaktır.

Danimarka'da :

Kıyas ül-enbiya. — Codex Cumanicus hakkındaki araştırmalarıyla tanınmış olan K. Grönbech, Monumenta Linguarum Asiae Majoris'in IV. kitabı olarak, Rabguzi'nin *Kıyas ül-enbiya* adlı eserini ufak bir mukaddime ile birlikte neşretti (Rabghusi, *Narrationes de prophetis*. Cod. Mus. Brit. Add. 7851. Reproduced in Facsimile with an Introduction by K. Grönbech, Copenhagen, 1948. 15 + 252 s.). Rabguzi'nin bu eseri, Türk filolojisiyle uğraşanlar için çok zengin bir hazinedir. Bu eserin 1859 dan beri Kazan'da yapılan birçok baskılarına rağmen Grönbech'in facsimilesini memnuniyetle karşılamak icabeder. Çünkü Kazan baskılarının dil araştırmaları için sağlam bir kaynak sayılamıyacağı muhakkaktır. *Kıyas ül-enbiya* üzerinde yapılacak araştırmaları çok kolaylaştıran bu faydalı eserden, dolayı kıymetli meslektaşımızı tebrik ederiz.

Indean Art and Letters mecmuasında

(XXII, 2) K. Grönbech'in *A Far Eastern Branch of the Aramaean Script* adlı ufak bir yazısı çıktı. Bir Danimarka âliminin yazısı olmak itibariyle bunu da Danimarka yayımları arasında sayıyoruz.

Finlândiya'da :

G. J. Ramstedt'in ölümü. — Moğol ve Türk dillerine ait kıymetli araştırmalarıyla tanınmış olan Profesör Gustav John Ramstedt'in ölümü haberini vermek, Türkiyat Mecmuası için elim bir vazifedir. Yalnız Finlândiya'nın değil, bütün cihamın en büyük mongolistlerinden biri olan Ramstedt, uzun ve şerefli hayatının sonuna kadar ilmi faaliyetten geri durmamış, Moğol ve Türk dillerine ait bilgilerimizi sağlam araştırmalarıyla artırmış, derinleştirmiştir.

Ramstedt ilk olarak Fin-Uğur dilleri üzerinde çalışmış ve *Bergtschermisssische Sprachstudien* (Helsinki, 1902) adlı eseriyle bu sahada ciddi bir muvaffakiyet kazanmıştı. Bu eser, onun büyük bir âlim olacağını anlatmıştı. Hakikaten, Moğol ve Türk dilleri sahalarında büyük bir kabiliyet göstermiş, vücuda getirdiği eserlerle geniş bir şöhrat kazanmıştır.

Ramstedt'in Moğol diyalektolojisi bakımından en büyük ve en kıymetli eseri, *Kalmık lügati*'dir (*Kalmückisches Wörterbuch*, Helsinki, 1935). Modern fonetik ilminin bütün inceliklerine vakıf olan büyük âlimin bu eseri, fonetik bakımından gayet mükemmel surette tesbit edilmiş olduğu gibi, *étymologique* mahiyette bir eser olduğundan, Altay dilleriyle uğraşanlar için daima el altında bulundurulması icabeden bir kitaptır. *Kalmückische Sprachproben* (Helsinki, 1909-1919) adlı eseri de Moğol diyalektolojisi için büyük bir kazançtır.

Ramstedt yalnız diyalektoloji malzemesi toplamakla kalmamış, daha derinleşerek, mukayeseli araştırmalarda yapmıştır. *Zur Frage nach der Stellung*

des Tschuwassischen (1922) adlı araştırması, Türk dili tarihi bakımından gayet mühimdir. Ramstedt, bu güzel monografisinde, eskiden beri sürüklenip gelen birçok yanlışları düzeltmiştir. Bunun gibi, *Keleti Szemle* mecmuasında çıkan yazıları da Türk ve Moğol fonetiğinin birçok karanlık noktalarını aydınlatmıştır. Onun *p sesine ait kıymetli yazısı da Altay araştırmaları sahasında yeni ufuklar açmıştır.

Ramstedt'in Moğol ve Türk dil yadigarlarına ait araştırmaları sağlam bir usul, geniş bir ihata, derin bir itina ile kaleme alınmıştır. *Zwei uigurische Runenschriften in der Nord-Mongolei* (1915) adlı eseri, adından da kolayca anlaşılacağı gibi, türkoloji bakımından gayet mühimdir. Ramstedt'in türkolojiye hizmeti, doğrudan doğruya millî dil ve kültürümüzü alâkadar eden bu kıymetli eserde de göze çarpıyor.

Son olarak, Ramstedt Kore diliyle Altay dilleri arasında derin bir yakınlık bulunduğunu ileri sürmüştür. Bu hususta en mühim eser olarak *Studies in Korean etymology* adlı araştırmasını zikredebiliriz (Helsinki, 1949).

İlerlemiş yaşına rağmen hayatının son günlerine kadar ilmi faaliyetten geri durmayan Ramstedt'in ölümüyle, yalnız Fin âlimleri değil, bütün türkolog ve mongolistler çalışkan ve kıymetli bir meslektaş kaybetmiş oluyor.

Studia Orientalia XIV, Helsinki, 1950. — Profesör G. J. Ramstedt'in doğumunun 75. yıldönümünü kutlamak için, dostları ve eski talâbesi onun namına güzel bir cilt çıkardılar. *Studia Orientalia*'nın XIV. cildi olarak Knut Tallqvist ile Pentti Aalto'nun idaresi altında neşredilen bu ciltte Türk ve Moğol dilleri bakımından mühim yazılar vardır. Okuyucularımıza bir yardım olmak üzere bu ciltte çıkan yazıların adlarını sırasıyla bildiriyoruz:

Martti Räsänen, *Regenbogen—Himmelsbrücke* (11 s.). — Armas Sa-

lonen, *Notes on Wagons and Chariots in Ancient Mesopotamia* (8 s.). — Erich Haenisch, *Grammatische Besonderheiten in der Sprache des Manghol un Niuca Tobca'an* (26 s.). — Gustav Schmidt, *Abchasische Lehnwortstudien* (27 s.). — Annemarie von Gabain, *Über Ortsbezeichnungen im Alt-türkischen* (14 s.). — Pentti Aalto, *Notes on the Altan Gerel* (26 s.). — Knut Tallqvist, *Zwei christlich-arabische Gebete aus dem Libanon* (17 s.). — N. Poppe, *The Groups *uġa and *üġe in Mongol Languages* (15 s.). — Antoine Mostaert, *Trois passages de l'Histoire secrète des mongols* (7 s.). — P. Jyrkänkallio, *Übersicht über die türkischen Völker unserer Zeit* (31 s.). — Eino Karahka, *Zur Frage nach ursprünglichen Vokallängen im Tschuwassischen* (11 s.). — Karl-Erik Henriksson, *Sprachwissenschaftliche Veröffentlichungen von Prof. Dr. G. J. Ramstedt* (14 s.).

C. G. Mannerheim. — G. J. Ramstedt'in ölümü haberinden sonra, okuyucularımıza C. G. Mannerheim'in ölümü habefini verelim. Mannerheim doğrudan doğruya türkoloji sahasında çalışmamıştır. Yalnız, Orta Asya'da ve Kuzey Çin'de yaptığı araştırma gezisi sırasında, Türklere ve Moğollara ait zengin malzeme toplamıştı. Bu gezide toplanan tanıklara dayanan *A visit to the Sarö and Shera Jöğurs* (1911) adlı yazısı, Türk ve Moğol dilleri bakımından çok dikkate layıktır. Mannerheim Asya gezisine ait müşahede ve hâtıralarını *Across Asia from West to East in 1906-1908* (Helsinki, 1940. I-II) adı altında neşretmiştir. Onun bu gezide topladığı malzeme, bu eserin ikinci cildinde işlenmiştir. Bu büyük ciltte çıkan yazıları sırasıyla bildiriyoruz: A. M. Tallgren, *The Mannerheim archaeological collection from Eastern Turkestan* (53 s.). — G. Raquette, *Collection of manuscripts from Eastern*

Turkestan (15 s.). — Kaarlo Hildén, *A contribution to the physical anthropology of some peoples in Central Asia, based on records collected by C. G. Mannerheim* (47 s.). — Kustaa Vilkkuna, *Mannerheim's collection of Sart specimens* (35 s.). — J. N. Reuter, *Some Buddhist fragments from Chinese Turkestan in Sanskrit and 'Khotanese'* (35 s.). — G. J. Ramstedt, *Four Uigurian documents* (12 s.). — G. J. Ramstedt, *A fragment of Mongolian «quadratic» script* (5 s.). — Runar Meinander, *Meteorological notes made by C. G. Mannerheim during his travels in Central Asia in 1906-08* (30 s.). — A. K. Merisuo, *C. G. Mannerheim's mapping work on his journey across Asia in 1906-08* (6 s.).

Materialien zur Lautgeschichte der türkischen Sprachen. — Helsinki Üniversitesi türkoloji profesörü Martti Räsänen, son olarak, *Materialien zur Lautgeschichte der türkischen Sprachen* (Studia Orientalia XV. Helsinki, 1949. 249 s.) adı altında güzel bir eser daha neşretti. Avrupa'da şimdiye kadar Türk fonetiği hakkında çıkan eserlerin bugünün ihtiyaçlarını karşılamadığı muhakkaktır. Bu bakımdan, Türk fonetiğine ait meselelerin eldeki eski ve yeni kaynaklardan istifade edilerek yeniden araştırılması, büyük bir ihtiyaçtı. Räsänen'in eseri, bu ihtiyacı karşılamak maksadiyle yazılmıştır. Eserine *Materialien zur Lautgeschichte der türkischen Sprachen* adını vererek, maksadını çok açık bir şekilde, fakat büyük bir samimiyetle ifade eden kıymetli âlim, eldeki kaynaklardan istifade ederek sağlam tanıklar toplamıştır. Evvelce yazılmış şeyleri tekrarlamaktan, yahut mahdut veya yanlış birleştirmelere dayanarak sathî hükümler vermekten ise, bu suretle tanım toplamak, ilim bakımından muhakkak ki çok daha faydalıdır. Prof. Räsänen'i bu yeni eserinden dolayı tebrik etmeği bir borç biliriz.

Gebräuche und Volksdichtung der Tschuwassen. — Eino Karahka ve Martti Räsänen, son olarak, Prof. Heikki Paasonen'in Çuvaş diyalektolojisine ait toplamalarını bu ad altında neşrettiler (Mémoires de la Société Finno-Ougrienne XCIV. Helsinki, 1949. VI + 381 s) Bilindiği gibi, Paasonen bundan elli yıl önce Çuvaşlar arasında üç ay çalışmış ve bu çalışmalarına istinaden güzel bir Çuvaş lügati (*Csuvas szojegyzek.* Budapest, 1908) yazmıştı. Yalnız, Çuvaş diyalektolojisine ait toplamaları kıymetli araştırmacının vaktisiz ölümü dolayısıyla şimdiye kadar neşredilmemişti. Karahka ile Räsänen'in idaresi altında Fin-Uğur Cemiyeti tarafından bastırılan bu kitap, Türk dilleriyle uğraşanlar için zengin bir kaynaktır.

İsveç'te :

Materials to the knowledge of Eastern Turki. — Doğu Türkçesine (Türki) ait araştırmalarıyla tanınmış olan Gunnar Jarring, Lund Üniversitesi yayımları sırasında Hotan, Yarkent, Kâşgar, Taşmalık ve Kuça ağzları hakkında büyük bir eser neşretti (*Materials to the knowledge of Eastern Turki. I. Texts from Khotan and Yarkand.* Lund, 1946. IV + 143 s.; II. *Texts from Kashghar, Tashmalik and Kucha.* Lund, 1948. 183 s.). Doğu Türkçesine ait meselelerde en çok salâhiyet sahibi bir araştırmacı olan Jarring, bu eseriyle büyük bir ilmi ihtiyacı karşılamıştır. Türkoloji araştırmaları için mühim bir kaynak teşkil eden bu eser hakkında, sonuncu kısmı da çıktıktan sonra, daha geniş bilgi vereceğiz. Diploması sahasındaki vazifesine rağmen, ilim yolundaki faaliyetine son vermeyen kıymetli meslektaşımızı bu yeni eserinden dolayı tebrik ederiz.

Türkische, tatarische und persische Urkunden. — Türk diplomatğine ait birçok araştırmalar yapmış olan Prof. K. V. Zetterstéen, son olarak, İsveç devlet arşivinde bulunan Türkçe, Tatar-

ca ve Farça vesikaları bu ad altında toplamış, tanıtmıştır (*Türkische, tatarische und persische Urkunden im schwedischen Reichsarchiv.* Uppsala, 1945). Türk tarihi üzerinde çalışmak isteyenler için bu eser faydalı bir yardımcıdır.

İtalya'da :

Kitab-ı Dede Korkut'un yeni yazması. — *Kitab-ı Dede Korkut'un* şimdiye kadar yalnız bir yazması biliniyordu. Bu yazma, bilindiği gibi, 1916 da İstanbul'da Kilisli Muallim Rifat tarafından bastırılmıştı. Şimdi bu kıymetli eserin yeni ve güzel bir yazması, seçkin İtalyan âlimi Ettore Rossi tarafından Vatikan kütüphanesinde bulunmuştur (Ettore Rossi, *Un nuovo manoscritto del Kitab-i Dede Qorqut: Rivista degli Studi Orientali* XXV, 34-43). XVI. asra ait olduğu üstündeki bir kayıttan anlaşılan bu yazmanın ortaya çıkması, Türk dili ve edebiyatı bakımından büyük bir kazançtır. Kilisli Muallim Rifat'ın bütün vukuf ve gayretlerine rağmen, İstanbul basmasının dayandığı biricik yazmanın birçok yerlerde bozuk olması ve bir de dilin eskiliği, bu basmada, ister istemez birtakım müphem ve şüpheli yerler bırakmıştı. Yeni ve hareketli Vatikan yazmasının, bu müphem yerlerin aydınlatılmasını kolaylaştıracağı muhakkaktır. Prof. Rossi'yi bu yeni buluşundan dolayı tebrik ederken, bu kıymetli yazmanın facsimilesini beklediğimizi kaydedelim.

Macaristan'da :

Körösi Csoma-Archivum. — Yalnız Macaristan'ın değil, belki bütün Avrupa'nın en kıymetli türkoloji mecmualarından biri olan *Körösi Csoma-Archivum'un* 1940 tan beri ancak iki nüshası çıkabilmiştir. İkinci dünya savaşı içinde çıkan bu nüshalarla *Körösi Csoma-Archivum'un* hayatı son bulmuştur. Burada bu kıymetli mecmuanın bu nüsha-

struktion im Anatolisch-Türkischen (1938) adlı yazıları, Türk diyalektolojisi bakımından çok mühimdir. Kowalski'nin bu bakımdan en mühim araştırması *Encyclopédie de l'Islâm*'da çıkmıştır (*Dialectes türks-osmanlis*). Bunlara ilâve olarak, *Sir Aurel Stein's Sprachaufzeichnungen im Äinallu-Dialekt aus Südpersien* (1937) adlı eserini de kaydedelim.

Kowalski, son olarak, *Proba charakterystyki jezykow tureckich* (1946) adlı bir yazı neşretmişti.

Polonya'da Türklük: ait araştırmaların artmasında Kowalski'nin rolü pek büyüktür. Doğu âlemine karşı derin bir alâka besliyen Kowalski, Türklerin samimî bir dostu idi. Onun vakitsiz ölümüyle, yalnız Polonya ilim çevreleri değil, bütün türkoloji âlemi kıymetli bir âzasından mahrum kalmış oluyor.

Kotwicz ile Kowalski'nin ölümünden sonra, Polonya'da türkoloji araştırmalarının azalmadığını büyük bir memnuniyetle kaydedelim. Hakikaten, Prof. Ananiasz Zajaczkowski'nin bu sahada kıymetli eserler neşrettiğini görüyoruz. Meselâ, onun *Ze studiow nad zagadnieniem chazarским* (Krakow, 1947. 99 s.) adlı eseri, Türk tarihi bakımından çok dikkate lâyıktır. Türkoloji sahasında, uzun yıllardan beri, Hazarlar hakkında bu kadar geniş bir araştırma yapılmamıştı. Bundan başka, burada onun *Glosy tureckie w zabytkach staropolskich. I. Katechizacja turecka Jana Herbiniusa* (Wroclaw, 1948. 76 s.) ve *Zwiazki jezykowe polowieckoslowianskie* (Wroclaw, 1949. 74 s.) adlı araştırmaları da zikredilebilir. Yalnız, bütün türkologları alâkadar eden bu eserlerin Leh dilinde yazılmasını doğru bulmadığımızı ilâve edelim.

Hasan Eren

Yazı işleriyle meşgul olanlar:

Prof. M. Cavid Baysun — Dr. Orhan F. Köprülü